

Instituut voor de geschiedenis van de Europese expansie en de reacties daarop is geweest. In de eerste twee opstellen van deze afdeling brengt Wesseling onder meer het probleem van de identiteit van dit vakgebied ter sprake. Dat probleem hangt samen met het gegeven dat de beoefenaars van de overzeese geschiedenis de legitimiteit van een autonome Afrikaanse of Aziatische geschiedenis dienen te erkennen, maar tevens rekenschap moeten afleggen van het feit dat deze geschiedenissen zeker in de negentiende en twintigste eeuw vooral door Europeanen zijn 'gemaakt'.

In het derde opstel van deze afdeling (dat de bundel ook besluit) betreft Wesseling dat probleem op zijn eigen werk. Zijn in 1991 verschenen *Verdeel en heers*, een boek over de deling van Afrika, werd destijds immers om zijn vermeend Europacentrische opzet streng bekritiseerd. Die kritiek heeft de auteur zichtbaar getroffen. Het slotopstel van *Onder historici* is dan ook een apologie van het eigen vakhistorische *magnum opus* geworden. Het verraadt de angst in het wetenschappelijke gilde niet voor vol te worden aangezien. Zelfs voor een man als Wesseling blijkt de mogelijkheid zowel een voor een breed publiek schrijvende intellectueel als een gedegen vakhistoricus te zijn, geen vanzelfsprekendheid.

J. Tollebeek

L. Wils, *Vlaanderen, België, Groot-Nederland. Mythe en geschiedenis. Historische opstellen, gebundeld en aangeboden aan de schrijver bij het bereiken van zijn emeritaat als hoogleraar aan de K.U. Leuven* (Leuven: Davidsfonds, 1994, 501 blz., f65,20, ISBN 90 6152 864 X).

Deze prachtig uitgegeven afscheidsbundel bevat vijftien opstellen van Lode Wils, gegroepeerd rond drie thema's: de groei van de Belgische en Vlaams-Belgische identiteit, nationale en sociale emancipatie en tenslotte Vlaams-nationalisme en Grootnederlandse beweging. Als laatste artikel is opgenomen zijn afscheidsrede 'Verleden en toekomst van een natie', een beschouwing in vogelvlucht over ontstaan en ontwikkeling van de communautaire problematiek in België, waarbij de aandacht uitgaat naar een Belgisch, Vlaams en Waals nationalisme. Lode Wils behoort tot de laatste generatie Vlamingen, die nog bewogen kon worden door het bestaan van een Belgisch vaderland. Aldus Lieve Gevers en Louis Vos in hun waarderende levensschets van hun leermeester, waarmee deze bundel opent. Die levensschets bevat ook nog een kort stukje roerige universiteitsgeschiedenis over de splitsing van de Leuvense universiteit in de jaren zestig. De Antwerpenaar Lode Wils is de historicus bij uitstek geworden van de Vlaamse beweging. Al in de jaren vijftig begonnen zijn eerste publikaties hierover te verschijnen (onder meer in *Kultuurleven* en *Dietsche Warande en Belfort*), aanvankelijk vooral over thema's uit de (vroeg) negentiende eeuw. Zijn proefschrift over *Kanunnik Jan David en de Vlaamse beweging van zijn tijd* verscheen in 1957. Hij leverde zowel bijdragen aan de oude als nieuwe *Algemene geschiedenis der Nederlanden*. Recensies schreef hij betrekkelijk weinig. Wat de Vlaamse beweging betreft schoof hij steeds meer op naar de twintigste eeuw, toen de beweging meer en meer een klerikaal en rechts karakter kreeg. Meer bekend werd hij ook in het noorden door zijn *Flamenpolitiek en aktivisme* van 1974. Zijn publikatielijst vermeldt tussen 1974 en 1977 niets, een opvallend 'hiaat', kennelijk een periode waarin een hele reeks publikaties werd voorbereid, die rond en na 1980 zouden gaan verschijnen. Bestudering van de recentere periode bracht hem ook tot zijn bekende publikaties over de Grootnederlandse beweging en de figuren Geyl en Gerretson. Een drietal studies in deze bundel is hieraan gewijd. Genoemde Grootnederlanders toonden een fervent nationalisme, waaraan een irredentisme niet

vreemd was. Geyls later ontwikkelde zelfbeeld klopte niet, het berustte op leugens zoals uit zijn correspondentie bleek. Lode Wils was er duidelijk door geschokt, nog meer was hij aangeslagen, zoals hij in 1983 schreef, 'door het stilzwijgen daarover door vereerders van Geyl'. Met de Noordnederlandse geschiedenis heeft de auteur zich verder niet of nauwelijks bemoeid. De liberale traditie van het Noorden lijkt hij niet hoog in te schatten. Met een bijna ouderwets aandoende Belgische trots plaatst hij het liberale België van de negentiende eeuw tegenover het autoritaire Duitsland van Bismarck, het autoritaire Frankrijk van Napoleon III en het even (?) autoritaire Nederland onder koning Willem III. Nog in zijn afscheidsrede spreekt hij over een oriëntering van Nederland op de Duitse *Sonderweg* (464, 423). Dat lijkt me al te zeer gezien vanuit een Grootnederlands perspectief. Tenslotte nog één opmerking. De laatste tien jaar heeft Lode Wils zijn kijk op de Vlaamse beweging (en het Vlaams nationalisme) verbreed en verdiept door haar in een internationaal en comparatief kader te plaatsen. Hij kent de moderne overvloedige literatuur over het nationalisme goed. België is minder uniek dan velen misschien denken. Deze bundel maakt duidelijk, dat Lode Wils een gedegen en samenhangend oeuvre heeft geschreven, dat ons heeft geleerd genuanceerd te denken over de geschiedenis van de Vlaamse beweging.

P. B. M. Blaas

A. M. J. A. Berkvens, A. Fl. Gehlen, ed., *Tot beter directie van de saken van justiciën ...! Handelingen van het Xlle Belgisch-Nederlands rechtshistorisch congres, Rijksuniversiteit Limburg Maastricht, 20-21 november 1992* (Antwerpen-Apeldoorn: MAKLU, 1994, 184 blz., f45,-, ISBN 90 6215 422 0).

De bijeenkomsten van Belgische en Nederlandse rechtshistorici, welke sinds 1975 jaarlijks of tweejaarlijks worden gehouden, zijn ook in wetenschappelijk opzicht succesvol. Vrijwel steeds zijn de acta ervan gepubliceerd. Soms waren zij aan een wel omschreven thema gewijd, doorgaans bieden zij een veelkleurig palet. Dat geldt ook voor de laatst verschenen bundel bijdragen aan het Maastrichtse congres. Onder 'betere directie der justitie' kan men heel wat begrijpen: leenrecht, notariaat, bewijsrecht, (zakelijke) aansprakelijkheid. Van de tien artikelen betreffen er drie de periode van de middeleeuwen en twee de moderne tijd; de andere hebben betrekking op de nieuwe tijd.

D. Heirbaut behandelt 'Vlaamse rentelenen voor 1200' (9-19). Onder een renteleen wordt verstaan een leen 'waarbij het object van de belening gevormd wordt door een jaarlijks inkomen in geld o/natura'. De auteur stelt een paar correcties voor op de visie van Bryce Lyon (*From fief to indenture*, 1957) die, anders dan Sczaniecki (*Essai sur les fiefs-rentes*, 1946), weliswaar terecht meende dat de bron van het geïnfodeerde inkomen wel degelijk land mocht zijn, maar die desondanks beweerde dat het desbetreffende stuk grond geen allodium of leen mocht zijn van de vazal van het renteleen. Heirbaut verwijst naar akten die aantonen dat hier, zoals Didier al had gesteld (*Le droit des fiefs*, 1946), van een renteleen sprake kan zijn ook al zijn schuldenaar en schuldeiser soms dezelfde persoon. M. Oosterbosch, die in 1992 promoveerde over het middeleeuwse notariaat in Antwerpen, presenteert een dieptestudie over de strategie van de benoemingen van pauselijke notarissen uit de 'Belgische' bisdommen in de jaren 1285-1342 (21-36). De auteur meent dat deze vooral de uniformering van het kerkelijke bestuurlijke apparaat beoogden.

E. Broers doet verslag van de opvattingen van de Staatse Raad van Brabant inzake het begrip